

Herb powstańców styczniowych:

herby Korony (Orzeł Biały, używany w wersji z koroną lub bez), Litwy (Pogoń) i Rusi (Michał Archanioł).

Całość zwieńczona zamkniętą koroną.

Czy zwyciężonym należy się chwala?

W-58: Lektury na nowo czytane

Agata Reszewicz

19.02.2022 rok

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuski 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnlomza.pl e-mail: odn@odnlomza.pl

Cele lekcji („Gloria victis”, Eliza Orzeszkowa)

Uczniowie:

- ▶ znają i rozumieją treść utworu,
- ▶ rozpoznają tematykę i problematykę utworu, jego związek ze zjawiskami historycznymi, społecznymi, egzystencjalnymi, tradycją literacką;
- ▶ rozpoznają sposób kreowania świata przedstawionego (fabuła, bohaterowie), narracji;
- ▶ rozumieją pojęcia: tyrteizm, tragizm, patos, gloria victis;
- ▶ wskazują motywy, toposy, konteksty;
- ▶ rozpoznają i rozwijają w formie argumentacyjnej (ustnej, pisemnej) problemy , które mają znaczenie uniwersalne i narodowe. (lista zadań jawnych)

Lista jawnych zadań w części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego w roku 2023

- ▶ Eliza Orzeszkowa, Gloria victis
  1. **Motyw bohaterów zapomnianych przez naród.** Omów zagadnienie na podstawie utworu Gloria victis Elizy Orzeszkowej. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
  2. **Historyczna pamięć o powstaniu styczniowym.** Omów zagadnienie na podstawie utworu Gloria victis Elizy Orzeszkowej. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
  3. **Przyroda jako świadek historii.** Omów zagadnienie na podstawie utworu Gloria victis Elizy Orzeszkowej. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuski 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnlomza.pl e-mail: odn@odnlomza.pl

Historia

- ▶ Powstanie Styczniowe 1863 – 1864 rok
- ▶ Bohaterstwo i tragizm walczących
- ▶ Losy R. Traugutta
- ▶ Zaangażowanie Elizy Orzeszkowej w wydarzenia związane z powstaniem
- ▶ Losy narodowych bohaterów a polska historia

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuski 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnłomza.pl e-mail: odn@odnłomza.pl

Czy klęska może być zwycięstwem?

- ▶ Łacińska dewiza **gloria victis** – „chwała zwyciężonym” – oznaczająca najwyższy wyraz czci dla poległych za sprawę wolności i niepodległości w walce z przeważającymi siłami wroga, była przeciwieństwem **vae victis** – „biada zwyciężonym”
- ▶ Pomnik Gloria Victis na Powązkach (zbudowany po wojnie 1946 rok)

<https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/powstanie-styczniowe-150-rocznica/aktualnosci/-gloria-victis>

- ▶ W polskiej tradycji historycznej gloria victis łączy się najściślej z pokoleniem uczestników powstania styczniowego, jednakże przez swą uniwersalność obejmuje także tych, których postawa i rola historyczna zostały pozytywnie ocenione post factum, a więc poległych w walkach o niepodległość z lat 1914–1920, we wrześniu 1939 r., zamordowanych w Katyniu, powstańców warszawskich.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuski 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnlomza.pl e-mail: odn@odnlomza.pl

Jerzy Zdrada „Polska niepodległa – więzy pamięci” pod redakcją Zdzisława Najdera

- ▶ Wielką rolę w upowszechnieniu tej oceny odegrała Eliza Orzeszkowa, która nawiązywała do powstania zwłaszcza w powieści Nad Niemnem. Złożyła ona hołd bohaterom i wydarzeniom roku 1863 w zbiorze opowiadań Gloria victis, opartych na jej osobistych doświadczeniach z walk powstańczych na Polesiu, których była świadkiem i współuczestnikiem jako łączniczka i opiekunka Traugutta. Gloria victis to hołd złożony Trauguttowi – człowiekowi świętego imienia – oraz jego towarzyszom, a zarazem rodzaj wyznania wiary w słuszność czynnej walki o niepodległość. Przekonana o obowiązku walki o niepodległość, włożyła w usta jednego z powstańców słowa: Dopóki gwałt, dopóty święty przeciw gwałtowi gniew! Dopóki krzywda, dopóty walka! Przez krew i śmierć, przez ruiny i mogiły, z nadzieją, czy przeciw nadziei, walka z piekłem ziemi w imię nieba, które na ziemię zstąpi... Po 1905 r. miało także swą wymowę aktualną i było afirmacją podejmowanej na nowo walki o prawa narodowe w zaborze rosyjskim. Tym, którzy pamiętali tylko o przegranej 1863 r. pisarka mówiła, że należy w samej nawet klęsce z zażenowania dostrzeżonej widzieć krwawe, lecz nieśmiertelne ziarno przyszłego zwycięstwa.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuszki 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnlomza.pl e-mail: odn@odnlomza.pl

- ▶ Nowela napisane w 1907, wydana w zbiorze utworów „Gloria victis” w 1910 roku jest ważnym głosem Elizy Orzeszkowej na temat roli powstania styczniowego. Pisarka osobiście znała wielu powstańców, zaangażowana była w pomoc przywódcy, Romualdowi Trauguttowi.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuszki 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnlomza.pl e-mail: odn@odnlomza.pl

- ▶ Tematem jest wydarzenie z 1863 roku. Akcja rozgrywa się wiosną (maj, kiedy kwitną konwalie) na Polesiu litewskim w czasie powstania styczniowego. Teraźniejszość z przeszłością łączy polana – miejsce bitwy. Ziemia i powietrze zachowały ślady walk (jęki umierających, zapach krwi). Bohaterstwo powstańców symbolizuje ogromna mogiła z maleńkim krzyżykiem (ogromne poświęcenie, a ludzie o nich zapomnieli, „krzyżyk taki mały”).

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuszki 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnlomza.pl e-mail: odn@odnlomza.pl

Najważniejsze wydarzenia i narracja

- ▶ Plan zdarzeń (Kto, o czym opowiada?) – zadanie do wykonania w grupach można wykorzystać streszczenie (wersja robocza w załączniku)

Pamięć

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuszki 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnlomza.pl e-mail: odn@odnlomza.pl

Bohaterowie: Romuald Traugutt

Romuald Traugutt

Święty, poświęcił szczęście osobiste („według przykazania Pana”) dla szczęścia narodu (męczennik narodowej sprawy); wielki wódz, człowiek tragiczny – wie, że ofiara powstańców jest daremna. Ukazany w sposób wyidealizowany (mitologizacja bohatera), o czym decydują:

- a) nadanie cech postaci – symboli (Mesjasza i Leonidasa),
- b) kreowanie na męczennika (motyw krzyża),
- c) odwołania do romantyzmu,
- d) sposób ukazania: stylizacja biblijna (słownictwo i frazeologia, np. „krzyż narodu swego”), składnia (inwersja, paralelizm składniowy, zdania złożone), obrazowe porównania, hiperbolizacja.

Jagmin

Stoi na czele jazdy, „Herkules z kształtów, Scypio rzymski z rysów”. Pochodzi z Polesia, gdzie znajduje się jego opleciony bluszczem dom. Cieszy się zaufaniem i uznaniem wodza. Łączy go wielka przyjaźń z Tarłowskim i jego siostrą, Anielą. W ostatniej bitwie rusza na pomoc Tarłowskiemu, zostaje zabity na polanie.

Maryś Tarłowski

Przybył z siostrą Anielą z daleka – serdeczny, przyjazny, nieurodzivy ani bogaty. Imponował wiedzą i wielką pasją do przyrody. Walczył, chociaż razem z Jagminem marzył o przyszłości, w której walkę zastąpi praca. Przekonany, walka o Ojczyznę jest jego powinnością. Gotowy oddać życie dla dobra innych. Ranny w ostatniej bitwie zostaje zamordowany w namiocie dla rannych powstańców. Przed śmiercią przekazuje Jagminowi dar od siostry. Razem z przyjacielem spoczywa w mogile.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuszki 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnłomza.pl e-mail: odn@odnłomza.pl

Bohater zbiorowy

- ▶ Powstańcy styczniowi, którzy złożyli swoje życie na ołtarzu ojczyzny. Są anonimowi, osamotnieni, zapomniani, tylko natura oddaje im cześć. Ludzie czczą zwycięzców , zapominają o zwyciężonych.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuski 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnłomza.pl e-mail: odn@odnłomza.pl

Pamięć/gloria victis

Nadanie Orderów Virtuti Militari żyjącym weteranom powstania styczniowego przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego na stokach Cytadeli Warszawskiej w rocznicę stracenia Romualda Traugutta 5 sierpnia 1921

Sposób ukazania

- ▶ Artystyczna wizja powstania styczniowego ukazana została w sposób baśniowy.
- ▶ Utwór posiada ramową, symetryczną kompozycję – początek i zakończenie tworzy opowieść Wiatru

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuszki 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnłomza.pl e-mail: odn@odnłomza.pl

Funkcje przyrody

Stoi na straży pamięci poległych .

Głosi o czynach powstańców .

Oddaje cześć bohaterom.

Chroni leśne mogiły.

Łączy różne epizody .

Jest skarbnicą pamięci .

Uosobiona przyroda opowiada o przeszłości, aby ją
gloryfikować

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuski 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnłomza.pl e-mail: odn@odnłomza.pl

- ▶ *Z dziś zwyciężonych dla jutrzejszych zwycięzców powstają oręż i tarcze. Tak oto, w nieco paradoksalny, ale przecież wielorako uzasadniony filozoficznie i religijnie sposób próbuje E.Orzeszkowa odbudować wiarę w ostateczny sukces sprawiedliwości w świecie. (Jan Detko, Orzeszkowa wobec tradycji narodowowyzwoleńczych)*

Motywy / konteksty

Motywy/obrazy/toposy	Konteksty
Upersonifikowana przyroda	Funkcje przyrody – bohatera w „Panu Tadeuszu” A.Mickiewicza
Motyw gloria victis – chwała zwyciężonym	Pomnik na Powązkach upamiętniający Powstańców Warszawskich
Motyw siewcy i ziarna	Przypowieść biblijna Bajka Goreckiego w 1. Scenie „Dziadów” cz.3 A. Mickiewicza
Heroizm/losy powstańców	A. Mickiewicz „Reduta Ordona”, „Śmierć pułkownika”
Obrazy przeszłości	K. K. Baczyński, „Mazowsze”, „Historia”
Mogiła	Orzeszkowa, „Nad Niemnem”
Walka w obronie ojczyzny	pieśni <u>Horacego</u>

Zadanie

Czy rycina A. Grottgera „Bój” może stanowić ilustrację do „Gloria victis” Orzeszkowej? Uzasadnij stanowisko odwołując się do treści opowiadania.

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża, pl. Kościuski 2, tel. (86) 216 42 17, fax (86) 216 57 25

www.odnłomza.pl e-mail: odn@odnłomza.pl

Czwarty rysunek cyklu Lithuania Artura Grottgera nosi nazwę "Bój". Przedstawia jedną z około 2500 bitew i potyczek, do których doszło w latach 1863–1865 w czasie trwania powstania styczniowego. Pomimo ostatecznej klęski wiele z nich zakończyło się zwycięstwem powstańców. Właśnie taką pomyślnie dla powstańców zakończoną bitwę stoczoną w lesie Grottger postanowił uwiecznić. Karton artysta wykonał w 1866 roku w Śniatynce goszcząc we dworze Stanisława Tarnowskiego. Oprócz gospodarza jako modele do obrazu pozowali mu również Napoleon Sarnecki oraz niezidentyfikowany z imienia Strojnowski. Sam artysta wcielił się również w jednego z biegnących w bój powstańców. Jest pierwszą postacią z lewej strony umieszczoną w tle kartonu z charakterystycznym grottgerowskim wąsikiem oraz czapką z piórem oraz biało-czerwoną konfederatką.

Dyskusja

Bohaterowie, którzy zwyciężyli mimo klęski:

- ▶ Antygona (dlaczego?)
- ▶ Kordian
- ▶ Postacie historyczne...(jakie?)

Czym jest zwycięstwo, czym klęska? (znaczenie słownikowe wyrazów, związki frazeologiczne stałe, przykłady bohaterów/sytuacji w różnych tekstach kultury)

